

نقش اکوتوریسم در حفاظت محیط زیست

دکتر علی اصغر رضوانی *

چکیده

اکوتوریسم گرایشی نوین در صنعت جهانگردی است. چشم اندازها و مناظر زیبای طبیعت از کانون ها و جاذبه های توریست پذیر این نوع از جهانگردی است، لذا اهمیت دادن به نقش آن در حفاظت از محیط زیست به منظور دستیابی به توسعه پایدار امری ضروری است. گرچه اهمیت نسبی اکوتوریسم در مقایسه با توریسم توده ای یا سنتی مرسوم هنوز پایین است اما در بعضی از کشورها به سرعت در حال توسعه و کسب اعتبار است. اکوتوریست ها که با انگیزه های خاص خود به نواحی طبیعی و بکر کره زمین مسافرت می کنند تجارب سودمندی به دست می آورند. آنان با کسب معرفت در باره ابعاد فرهنگی - زیست محیطی طبیعت هر منطقه و کشوری به دوستان و حافظان طبیعت می پیوندند. قدر مسلم فعالیت های توریستی بر روی محیط زیست تأثیر گذار است و برای جلوگیری و یا کاهش اثرات منفی آن در محیط زیست لازم است برنامه ریزان و دست اندرکاران به هنگام تهیه طرح های جامع و تفصیلی از یک طرف نیازهای اساسی توریست ها را پیش بینی کنند و از سوی دیگر نسبت به اثرات مثبت و منفی آن بیندیشند. امروزه پس از گذشت سالیان دراز حیات انسان و کره مسکون، مناظر و چشم اندازهای طبیعی همچنان در معرض خطرات ناشی از فعالیت های انسانی است. در برابر چنین خطرات موجود و رو به تزاید آگاه سازی جدید از نیاز به حفاظت از ذخائر طبیعی و حرکتی نوین برای مشارکت فعالانه مردم به ویژه مردمان محلی هر کشوری در نگهداری و در اختیار عموم قرار دادن آن به شکل کالاهای توریستی در مقیاس جهانی کاملاً احساس می شود. سازمان جهانی جهانگردی هم توسعه پایدار را فعالیتی می داند که نه تنها منابع طبیعی و فرهنگی را حفظ می کند بلکه ظرفیت را نیز برای ایجاد درآمد و اشتغال به طور مستمر افزایش می دهد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

کلمات کلیدی:

فعالیت های فراغتی، جاذبه های طبیعی، اکوتوریسم، جوامع محلی، محیط زیست، حفاظت، توسعه پایدار.

تاریخ پذیرش: ۱۳۸۰/۱۲/۱۱

تاریخ دریافت: ۱۳۸۰/۸/۲۰

* استادیار گروه پژوهشی مردم شناسی زیست محیطی سازمان میراث فرهنگی کشور.

سرآغاز

بهینه سازی صنعت توریسم و توسعه همه جانبه آن در آینده، می بایست بر محور ترویج فرهنگ حفظ محیط زیست، توجه به جامعه محلی و مشارکت های مردمی استوار باشد. تبعات چنین نگرشی در درازمدت موجب بهبود وضعیت جهانگردی، محیط زیست و توسعه پایدار در کشور خواهد شد.

بیان مسئله

اکوتوریسم اختصار واژه Ecological Tourism است و پدیده ای نسبتاً تازه در صنعت جهانگردی است که فقط بخشی از کل این صنعت را تشکیل می دهد. این شکل از جهانگردی فعالیت‌های فراغتی انسان را عمدتاً در طبیعت امکان پذیر می سازد و مبتنی بر مسافرت های هدفمند توأم با برداشت های فرهنگی، معنوی، دیدار و مطالعه از جاذبه های طبیعی و بهره گیری و لذت جویی از پدیده های متنوع آن است. اکوتوریسم از طیف گسترده ای از گزینه های ویژه تشکیل شده است و از بازدید علمی تا یک بازدید اتفاقی در یک منطقه طبیعی به عنوان فعالیت آخر هفته یا بخش جنبی از یک مسافرت کلی و طولانی را شامل می شود (نویل گر، ۱۹۷۵). چشم اندازها و مناظر زیبای طبیعت مانند سواحل دریاها، دریاچه ها، تالاب ها، جزایر، بیشه زارها و نقاط سرسبز و خرم، گیاهان وحشی، جنگل ها و پارک های ملی، نواحی تفرجگاهی، مناطق کوهستانی و بیلاقی، پتانسیل های ورزشی - تفریحی مانند غار پیمایی، کوهنوردی، کوهپیمایی، کاوشهای زمین شناسی، پیاده روی در طبیعت، شنا، قایقرانی، ماهیگیری و استفاده از غذاهای دریایی، جاذبه های مؤثر در درمان مانند چشمه های آب معدنی و حتی مناطق بیابانی و کویری از کانون ها و جاذبه های توریست پذیر این نوع از جهانگردی است. (فصلنامه علمی سازمان حفاظت محیط زیست، ۱۳۷۲).

گرچه اهمیت نسبی اکوتوریسم در مقایسه با توریسم توده ای یا سنتی مرسوم هنوز پایین است اما در بعضی از

رشد جمعیت و توسعه ارتباطات در دهه های اخیر موجب شده است که امر جابجایی و مسافرت در سطح جهان به طور چشمگیری افزایش یابد. فرایند شهرنشینی و یکنواختی فضای کار گرایش به طبیعت گردی را به ویژه در جوامع صنعتی گسترش داده و نگرانی های عمیقی را در زمینه بهره برداری بیش از حد از محیط زیست و منابع طبیعی ایجاد کرده است. بر اساس برآورد سازمان جهانی، جهانگردی (WTO) انتظار می رود تا یک دهه دیگر شمار طبیعت گردان که اکنون ۷ درصد کل مسافران جهان را شامل می شود به بیش از ۲۰ درصد برسد (برآورد Lindberg, 1997 و Reinsoldl, 1993 منتشر شده در سایت WTO در اینترنت) این نگرش که لازمه تداوم توسعه و ایجاد یک جامعه سالم در گرو حفظ محیط زیست است، واقعیتی انکارناپذیر است. از آنجائی که اکوتوریسم نیز از اهمیت استراتژیک و فوق العاده ای برخوردار است، «زمینه نوعی چالش زیست محیطی را برای برنامه ریزان ایجاد خواهد کرد، به طوری که آنان ناگزیرند راهی بیابند تا جهانگردان بتوانند از جاذبه های طبیعی بازدید کنند بی آنکه موجب تخریب آن شوند» (کهن، ۱۳۷۷). قوانین و مقررات بین المللی نیز حاکی از آن است که جهانگردی از جمله فعالیت هایی است که در بخش هایی از آن به ویژه در دیدار از جاذبه های طبیعی، منجر به استفاده از زمین می شود و توسعه جهانگردی می بایست با محیط زیست منطبق باشد.

در عین حال حفاظت از محیط زیست نیز نیاز به سرمایه گذاری کلان دارد که درآمدهای حاصل از توریسم می تواند منبع خوبی برای پاسخگویی بدان باشد. با توجه به تنوع محیط زیست و جاذبه های طبیعی در کشور، هیچ ارگانی به تنهایی قادر به حفاظت از تمامی منظرهای طبیعی نخواهد بود و از آنجا که محیط زیست هسته مرکزی صنعت جهانگردی را تشکیل می دهد، گسترش فرهنگ حفظ منابع طبیعی و

ایالات متحده آمریکا نیز مدت ها است که به بزرگترین مرکز جلب اکوتوریست در جهان تبدیل شده است، به طوری که در سال ۱۹۸۹ بیش از ۲۷۰ میلیون نفر بازدیدکننده داشته است (نویل گر، ۱۹۷۵).

مهمترین انگیزه ای که امروزه جهانگردان را به دیدار از جاذبه های طبیعی تشویق و ترغیب می کند حس کنجکاوی توریست های کاوشگر در شناخت و مطالعه گونه های گیاهی و جانوری نایاب و ذخائر طبیعی است که موجب افزایش و قدردانی عمیق تر آنان از طبیعت می شود که در نهایت حس حفاظت و حراست از محیط های طبیعی را در آنان برانگیخته و تقویت می کند. (سازمان حفاظت محیط زیست، ۱۳۷۷). اهداف ماجراجویانه در دیدار از پدیده ها و عوارض خاص طبیعی توأم با ورزش، تفریح و لذت جویی و استفاده از جاذبه های مؤثر در درمان و کسب سلامتی جسمی مانند چشمه های آب گرم و نظایر آن نیز از دیگر انگیزه های است که به عنوان عوامل توریست پذیر شناخته می شوند. مشکلات زندگی شهرنشینی ناشی از مهاجرت ها و جمعیت در شهرها، تغییرات آب و هوایی و تغییر اکوسیستم ها ناشی از عوامل محیطی، (کمیته ملی توسعه پایدار، ۱۳۷۸) آلودگی هوا و آلودگی های صوتی در رابطه با توسعه تکنولوژی، خستگی ناشی از کار در بخشهای مختلف مشاغل شهری، افزایش روزهای تعطیل، افزایش درآمد، تکراری و یکنواخت بودن شرایط زندگی در شهر محل سکونت، توسعه و تکامل روزافزون صنعت هواپیمایی و ارتباطات در جهان و دیگر عوامل مشابه، انسان شهرنشین را وادار می کند که برای رفع خستگی و استراحت به طبیعت پناه ببرد. بنابراین شهرهای پرجمعیت امروزی را می توان از کانون های عمده توریست فرست هم به حساب آورد. نکته بسیار مهمی که در این رابطه حائز اهمیت است این است که جاذبه های طبیعی هیچوقت تکراری نیستند زیرا رفتن به سفرهایی با قصد دیدار از طبیعت عمدتاً در راستای اهدافی است که مهمترین آنها تغییر آب و هوا،

کشورها مانند آفریقای شرقی و جنوبی، کاستاریکا، هند، نپال اکوادور، اندونزی، استرالیا و ایالات متحده آمریکا به سرعت در حال توسعه و کسب اعتبار است (ایران زمین، ۱۳۷۲). به طور مثال کاستاریکا در امریکای مرکزی یکی از پیشروان توسعه اکوتوریسم است. ۲۷ درصد سرزمین این کشور به ذخائر طبیعی اختصاص داده شده است، سیاست گذاران توسعه اکوتوریسم در این کشور توانسته اند با برنامه ریزی خود تعداد زیادی از حیوانات و گونه های گیاهی بومی کاستاریکا را حفظ کنند و با به کارگیری شیوه های تبلیغاتی جلب توریست، اکوتوریست های زیادی را برای دیدن حیوانات و گیاهان بومی و نایاب خود جذب نمایند. در حال حاضر فعالیتهای توریستی به ویژه اکوتوریسم یکی از منابع پردرآمد کاستاریکا می باشد و این کشور در درک مفهوم اکوتوریسم پایدار موفق بوده است. آژانس حیات وحش کنیا نیز در سال ۱۹۹۵ برآورد کرده است ۸۰ درصد بازار جهانگردی این کشور متکی به حیات وحش آن است، که در واقع یک سوم کل درآمد ارزی کشور کنیا را توریست های علاقه مند به دیدار از پارکهای حفاظت شده این کشور می پردازند.

حفظ هنجارهای توریسم پایدار ایجاب می کند که ورود و خروج توریست به این کشور به طور کامل تحت کنترل و برنامه ریزی شده باشد. موفقیت فعالیت های جهانگردی در کنیا به دو عامل بستگی داشته و دارد. اولین عامل حفظ گونه های جانوری و مراقبت دقیق از ایستگاههای حیات وحش و دومین عامل تبلیغات کافی و مؤثر برای حیات وحش این کشور است (سینایی، ۱۳۷۸) در سال ۱۹۸۳ دولت نپال از بازدیدکنندگان این کشور که عمدتاً برای دیدن سیمای جغرافیایی هیمالیا، طبیعت و فرهنگ آن به این کشور مسافرت کرده اند، ۴۵ میلیون دلار بدست آورده است. همچنین اکوتوریست هایی که برای دیدن گوریل های پارک ملی ولکانو (Volcano) به کشور رواندا رفته اند یک میلیون دلار ورودیه پرداخت کرده اند و تا سه میلیون دلار سایر هزینه های آنها برآورد شده است. پارک ملی

تفریح، استراحت، رفع خستگی، کسب آرامش فکری و روحی و تجدید قوا برای کار مجدد است و نباید فراموش کرد که کار و فراغت همیشه با هم توأم هستند و عملکردشان در رابطه با یکدیگر است. پس با قاطعیت و اطمینان خاطر می‌توان گفت این ویژگی خاص که مربوط به اکوتوریسم است امتیاز این شکل از جهانگردی را نسبت به دیگر اشکال آن نشان می‌دهد و همین امر موجب شده است که تعداد بازدیدکنندگان از جاذبه‌های طبیعی، پارک‌های ملی و سایر نواحی حفاظت شده در حال ازدیاد باشد (ایران زمین، ۱۳۷۲). کمالینکه در دهه‌های اخیر نیز فعالیت‌های اکوتوریستی به سرعت رشد کرده و تخمین زده می‌شد که در سال ۱۹۸۸ برای کشورهای در حال توسعه ۱۳ میلیارد دلار درآمد ارزی به ارمغان آورده است (نویل گر، ۱۹۷۵). طبق برآوردی که سازمان جهانی جهانگردی (WTO) به عمل آورده است در نخستین دهه سال ۲۰۰۰ رشد بخش اکوتوریسم بین ۱۰ تا ۳۰ درصد خواهد بود و انتظار می‌رود تا یک دهه دیگر طبیعت گردان که هم اکنون ۷ درصد کل مسافران جهان را تشکیل می‌دهند به بیش از ۲۰ درصد کل مسافران برسند (سینایی، ۱۳۷۸). اکوتوریست‌ها بسته به انگیزه سفر خود دو گروه سنی را شامل می‌شوند، گروهی که از طبیعت گردی به دنبال ماجراجویی، دیدار سرزمین‌های بکر و فعالیت‌های ورزشی هستند سنی کمتر از ۴۰ سال دارند و گروه دوم که با هدف لذت بردن از طبیعت به تفریح و سرگرمی و دیدار از حیات وحش به مسافرت می‌روند در محدوده سنی ۳۵ تا ۵۴ سال قرار دارند. پژوهشگران صنعت توریسم نیز در سال‌های اخیر به این نکته پی برده‌اند که روز به روز بر تعداد اکوتوریست‌های جهان افزوده می‌شود. از این رو محیط زیست انسانی و پدیده‌های طبیعی موجود در آن نه تنها اهمیت خود را از دست نمی‌دهند بلکه توجه به آنها یک امر ضروری است و حفظ و نگهداری آنها به عنوان بستری مناسب جهت حیات و معیشت انسانها و بهره‌گیری از جاذبه‌های موجود در آن به

هنگام گذران اوقات فراغت و تفریح از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. به طوری که حفاظت از آنها یک وظیفه همگانی در سطح ملی و بین‌المللی است. مسلماً توسعه اکوتوریسم پایدار هم در گرو حفظ محیط زیست و استفاده بهینه از امکانات موجود در آن است. تأثیر اکوتوریسم بر روی محیط زیست تنها منحصر به شرکت جستن اکوتوریست‌ها در فعالیت‌های فراغتی و تفریحی نیست بلکه آنان برای مدت زمانی که در منطقه‌ای سکونت می‌گزینند و نقش فراغتی خود را ایفا می‌کنند نیاز به تأسیسات و تجهیزات دارند که وجود این تأسیسات و تجهیزات بر محیط طبیعی اثر می‌گذارد. عوامل زیربنایی و راه‌های دسترسی، پارکینگ، وسایط نقلیه، تأسیسات اقامتی و پذیرایی، صنایع آب، تأسیسات بهداشتی، وسایل دفع زباله و امثال آن نمونه‌هایی از این قبیل‌اند (ادینگتون، ۱۹۹۵). از اینرو برای جلوگیری و کاهش اثرات منفی فعالیت‌های اکوتوریستی در محیط زیست لازم است دست‌اندرکاران، برنامه‌ریزان و طراحان تأسیسات توریستی به هنگام تهیه طرح‌های جامع و تفصیلی از یک طرف نیازهای اساسی اکوتوریست‌ها را پیش‌بینی نمایند و از سوی دیگر نسبت به اثرات مثبت و منفی که به طور مستقیم و غیرمستقیم اینگونه تأسیسات توریستی بر محیط زیست دارند بیندیشند. بی‌توجهی و سهل‌انگاری در این خصوص خطرات بسیار جدی برای اجتماعات حیات وحش و گونه‌های گیاهی و دیگر عوارض طبیعی دارد و ممکن است موجب تغییرات اکولوژیکی در محیط زیست گردد (ادینگتون، ۱۹۹۵). «بدون شک توجهی که امروزه به پارک‌های ملی و حیات وحش شده است علاوه بر شمار زیادی از کارکردهای خود از قبیل حفظ و حمایت از آبخیزها و خاکها، بهبود شرایط آب و هوایی محلی، نگهداری جمعیت گونه‌های گیاهی و جانوری، پژوهش‌های علمی و آموزشی، اصلاح شرایط زیست‌محیطی در مناطق پیرامونی و حفظ و نگهداری از ارزش‌های میراث طبیعی، در اکثر کشورها به ویژه کشورهای توریست‌پذیر، موجب ترویج

آب یعنی دریا، دریاچه، رودخانه، چشمه های آب معدنی، استخرهای شنا، آداب و رسوم محلی و جاذبه های مردم شناسی و هنرهای سنتی، خرید و نظایر آن است که تماماً دارای ارزش تفریحی بالایی به ویژه برای توریسم محلی است (نویل گر، ۱۹۷۵). آنچه که در این رابطه حائز اهمیت است و کشورهای میزبان باید بدان توجه کنند برقراری رابطه ای عادلانه بین گروههای توریستی و پدیده های زیست محیطی است. به طوری که توسعه و انجام اینگونه فعالیتهای توریستی صرفاً نباید اهداف مادی و اقتصادی به دنبال داشته باشد بلکه باید در حفظ و نگهداری آنها نیز نهایت کوشش را به عمل آورد. قدر مسلم هیچ جامعه ای مجاز نیست محیط زیست و منابع طبیعی را برای برآوردن نیازهای مادی خود به گونه ای مورد استفاده قرار دهد که ضمن غفلت از آسیب رسانی به نسل خود، نسل های بعدی را نیز با امکانات طبیعی ناسالم و ناکافی مواجه سازد. علامه جعفری (ره) به این نکته مهم اشاره می کند، که با توجه به تأثیری که انسان در دگرگونی عناصر طبیعی و ترکیب و تبدیل آنها دارد، در جهت کمال بخشیدن به طبیعت نیز نقش بنیادی ایفا می کند. در راستای این کمال بخشی، انسان بایستی اصولی را ملحوظ دارد که بسیاری از این اصول مأخوذ از فرهنگ اسلامی است. مهمترین این اصول را می توان اجتناب از اسراف و تبذیر، سعی در عمران و آبادی زمین و حفظ و نگهداری ارزش های مادی آن، اجتناب از فساد در زمین و از این قبیل ارزش ها طبقه بندی نمود که تخطی از آنها به نحوی عامل بازدارنده در کمال و رشد طبیعت هستند (امینی زاده گوهرریزی، ۱۳۶۷). تعالیم اسلامی طبیعت را به عنوان آیات قدرت و علم الهی و از آن بالاتر به عنوان یکی از اساسی ترین منابع شناخت و اثبات وحدانیت الهی معرفی می نماید. تفکر در کیفیت بهره گیری از این داده ها و مواهب الهی یکی از تکالیفی است که در رابطه با انسان و محیط زیست مطرح می باشد (تفسیر شریف المیزان). این نوع نگرش به طبیعت هدایت گر انسان به سمت حفظ و

اکوتوریسم نیز شده است» (نویل گر، ۱۹۷۵). امروزه حفاظت از محیط زیست و نگهداری و استفاده بهینه از جاذبه های طبیعی موجود در آن به ویژه برای کشورهای در حال توسعه و جهان سوم بسیار پرهزینه است. از اینرو این گونه کشورها برای تأمین منابع مالی و جبران هزینه ها می بایست اکوتوریسم را در پارکهای ملی خود و مناطقی که دارای جاذبه های طبیعی هستند، ترویج دهند (فصلنامه علمی سازمان حفاظت محیط زیست، ۱۳۷۲)، چنین حرکتی نه تنها تمایل و تلاش مردم را در پی یافتن آرامش، خلوت گزینی و تماس با طبیعت نشان می دهد بلکه این فرصت را نیز به وجود می آورد که آنها با میراث های طبیعی خود و دیگران آشنا شوند.

فعالیت های اکوتوریسم در پارکهای ملی و یا هر منطقه حفاظت شده دیگر می تواند به عنوان مکانیسم مالی برای خودگردانی این مناطق و به طریق اولی وسیله ای برای حفاظت از آنها باشد، البته اینگونه فعالیت ها در صورتی امکان پذیر است که نوع و سطح مدیریت توریسم مطلوب و متناسب با «ظرفیت برد» این مناطق انجام گردد (نویل گر، ۱۹۷۵). نکته دیگر اینکه چنین نگرشی موجب بیدار شدن اذهان عمومی برای اهمیت حفظ و حراست محیط زیست می گردد. تجارب بدست آمده از کشورهای توریست پذیر با اعمال مدیریت علمی و آگاه در این خصوص نشان می دهد که درآمد حاصله در اغلب موارد برای اداره پارکهای ملی و محوطه های اکوتوریستی کافی و بعضاً بیش از حد لازم است (ادینگتون، ۱۳۷۴). آنچه که مشهود است این است که دستیابی به توسعه پایدار توریسم با توجه به افزایش رو به رشد جمعیت جهان و نیاز مردم آنان به ایفای نقش فراغتی خود، که فعالیتهای توریستی از مهمترین اشکال آن است، زمانی امکان پذیر است که کشورهای میزبان به توریسم ترکیبی نیز بیندیشند. توریسم ترکیبی شامل عرضه فعالیتهای فراغتی متنوعی در زمینه های ورزشی، حیات وحش، مناظر طبیعی جذاب، آبشارها، یادمان های تاریخی، غذا، مهمتر از همه

حراست از آنهاست. به همین دلیل رجوع به ارزش‌های ایمانی و باورهای فرهنگی جوامع می‌تواند در جهت استفاده بهینه از مواهب طبیعی راهگشا باشد. قرآن کریم در آیه ۱۰۵ سوره انبیاء می‌فرماید: و ما بعد از تورات در زیور داوود نوشتیم که البته بندگان نیکوکار من ملک زمین را وارث و متصرف خواهند شد. این آیه به صراحت بر این نکته اشاره می‌کند که میراث زمین متعلق به بندگان صالح است همچنین سفارشات نیز از رسول اکرم در زمینه حفظ منابع طبیعی شده است. ایشان می‌فرمایند زمین را نوازش کنید و از آن برکت بگیرید زیرا او مادر شماست، مادری که نسبت به فرزندان‌ش مهربان است. در این حدیث مکرم سفارش به حفاظت از منابع طبیعی در کنار استفاده از آن شده است (پوراابراهیمی، ۱۳۷۸).

از سوی دیگر احترام به محیط زیست و حفظ آن یک فرهنگ است و فرهنگ نیز آگاهی از شخصیت خود، به عنوان یک موجود متفکر و آگاهی او از روابطش با دیگران و محیط طبیعی است (تومه، ۱۳۷۳). از اینرو مراقبت از محیط زیست، بخش لازم یک سیاست فرهنگی است و اقتضا دارد بهترین روش‌های آموزشی برای آن به کار گرفته شود تا بهره‌برداری اصولی و معقول از منابع و داده‌های طبیعی صورت گیرد. همچنین ایجاد موازنه بین لذت بردن بازدیدکننده و نیازهای حفاظتی از جاذبه‌های طبیعی یک ضرورت است. جستجو برای چنین موازنه‌ای چیزی است که باید مفهوم و فلسفه دیدار از جاذبه‌های طبیعی و زیست محیطی و اکوتوریسم را مشخص نماید (ایران زمین، ۱۳۷۲). آنچه که به عنوان جاذبه‌های طبیعی مطرح و شناخته می‌شود حاصل تلاش‌های وسیعی است که تقریباً از دهه ۱۹۶۰ توسط یونسکو صورت گرفته است. تعهد این سازمان به حفظ و نگهداری میراث طبیعی با تصویب کنوانسیون حفظ میراث جهانی در اجلاس عمومی سال ۱۹۷۲ یونسکو آغازگر فصل نوینی در این کوشش‌ها گردید (تومه، ۱۳۷۳) و به جوامع بین‌المللی این امکان داده شد تا در

حفظ عناصر میراث‌های فرهنگی و مناطق طبیعی که ارزش استثنایی بین‌المللی داشته باشند، همکاری کنند (فدریکومايور، ۱۹۸۸). امروزه پس از گذشت سالیان دراز از حیات انسان و کره مسکون، مناظر و چشم‌اندازهای طبیعی همچنان در معرض خطرات ناشی از تأثیر گذشت زمان، اعمال غیرمسئولانه مردم، مصرف بی‌رویه منابع طبیعی و استفاده نامعقول از آنها، توسعه لجام‌گسیخته شهرها، رطوبت، فرسایش، گسترش آلودگی‌های ناشی از توسعه تکنولوژی، رواج توریسم گروهی و همگانی و امثال آن قرار دارند. در برابر چنین خطرات موجود و روبه‌تزايد آگاه‌سازی جدید از نیاز به حفاظت از این ذخائر طبیعی و حرکتی نوین برای مشارکت فعالانه مردم به ویژه مردمان محلی هر کشوری در نگهداری و در اختیار عموم قرار دادن آن به شکل کالاهای توریستی در مقیاس جهانی کاملاً احساس می‌شود (فدریکومايور، ۱۹۸۸). مشارکت مؤثر مردم محلی در فعالیت‌های توریستی نقش بسیار مهمی دارد. معمولاً روستاییان که در طبیعت و در نزدیکی مناطق حفاظت‌شده و پارک‌های ملی زندگی می‌کنند دارای درآمد کمی هستند و گزینه‌های اقتصادی پایدار زیادی ندارند. اکوتوریسم می‌تواند برای این دسته از مردم گزینه اقتصادی با ارزشی به شمار آید. امتیاز دیگری که اکوتوریسم برای آنها دارد، این است که آنها را می‌تواند به عوامل اجرایی مؤثر در حفاظت از مناطق طبیعی تبدیل نماید و چون رفاه آنها وابسته به حفظ کیفیت محیط زیست است، از هیچ‌گونه تلاشی در حفاظت از آن دریغ نخواهند کرد. مردم محلی از دانش تجربی و عملی زیادی در مورد محیط طبیعی خود برخوردارند که از اجداد خود به ارث برده‌اند و با آموزش کمی می‌توانند مستقیماً در فعالیتهای اقتصادی وابسته به توریسم نظیر اداره مراکز اقامتی محلی و رستوران‌ها و سایر خدمات توریستی مانند راهنمایی محلی، تولید صنایع دستی و نظایر آن مشارکت داشته باشند. در بسیاری از موارد سازمان‌های جوامع محلی، می‌توانند از طریق آموزش‌های مناسب در زمینه اداره و مدیریت توریسم،

منابع مورد استفاده

ادینگتون. ۱۳۷۴. اکولوژی، فعالیتهای تفریحی و صنعت جهانگردی. ترجمه اسماعیل کهرم، انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست.

امینی زاده گوهرریزی. ۱۳۶۷. شناسایی اصول و مفاهیم شهرسازی اسلامی. رساله کارشناسی ارشد، دانشکده هنرهای زیبا.

ایران زمین. ۱۳۷۲. توریسم و محیط زیست، WTO News – Oct, Nov, No. 8. سال دوم، شماره چهار و پنج، تابستان.

پورا براهیمی، شراره. ۱۳۷۸. گوشه ای از دیدگاههای اسلام در مورد حمایت از عناصر اصلی محیط زیست، مجموعه مقالات همایش اسلام و محیط زیست، سازمان حفاظت محیط زیست.

تومه، ژرژ. ۱۳۷۳. توسعه فرهنگی و محیط زیست. ترجمه محمود شارع پور، مرکز پژوهشی های بنیادی.

سازمان حفاظت محیط زیست. ۱۳۷۷. راهنمای آماده سازی پارکهای ملی و مناطق حفاظت شده برای توریسم. انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست.

سینایی، وحید. ۱۳۷۸. توسعه پایدار و گردشگری. ماهنامه تخصصی بازاریابی. شماره ۴.

فدریکوما یور. ۱۹۸۸. میراثی برای همه. میراث جهانی پیام یونسکو، سال بیستم، شماره ۲۱۹.

فصلنامه علمی سازمان حفاظت محیط زیست. ۱۳۷۲. نقش توریسم و پارکهای ملی در توسعه اقتصادی - اجتماعی کشورها. جلد پنجم، شماره اول.

همانند صاحبان امتیاز خدمات توریستی عمل کنند (نویل گر، ۱۹۷۵). یقیناً آگاهی و پی بردن به ارزش های مناطق حفاظت شده، پارکهای ملی و محیط های طبیعی است که تضمین کننده اکوتوریسم پایدار است و طبیعت گردی باید به حفاظت و احیاء اکوتوریسم کره زمین کمک کند و بر پایه الگوهای پایدار مصرف و تولید استوار باشد. همانگونه که توریسم، صلح، توسعه و حفاظت از محیط زیست با یکدیگر ارتباط دارند، لازم است در این زمینه تلاش شود تا با انتشار نشریات، برگزاری سمینارها و امثال آن کمک به برنامه ریزان محلی نیز مورد توجه قرار گیرد و اجرای قوانین بین المللی محیط زیست با هدف توسعه اکوتوریسم در سطح جهان محترم شمرده شود (سینایی، ۱۳۷۸). توسعه فیزیکی اماکن طبیعی به عنوان کانون های جلب توریست می بایست بر اساس طرح های جامع صورت گیرد و برای آگاهی دادن به توریست ها در مورد حفظ و ارزش پارکها و چشم اندازهای طبیعی، مراکز بازدیدکنندگان ایجاد گردد. رعایت اصول معماری محلی در احداث مراکز اقامتی، هتل ها و تأسیسات جهانگردی به عنوان جاذبه های نو برای توریست ها بسیار جالب و به کانون های توریستی، هویتی طبیعی - فرهنگی می بخشد (نویل گر، ۱۹۷۵). سازمان جهانی جهانگردی هم توسعه پایدار را فعالیتی می داند که نه تنها منابع طبیعی و فرهنگی را حفظ می کند بلکه ظرفیت را نیز برای ایجاد درآمد و اشتغال به طور مستمر افزایش می دهد. قدر مسلم موفقیت همه جانبه زمانی حاصل خواهد شد که برنامه ریزی برای توریسم با اشکال مختلف آن به گونه ای صورت گیرد که بهبود زندگی ساکنان کشورهای میزبان را به دنبال داشته باشد و راهکارها و شیوه های حفاظت از محیط زیست محلی و جاذبه های طبیعی هم به گونه ای برنامه ریزی و مدیریت شوند که بتوانند تعداد حامیان و دوستداران طبیعت را افزایش دهند.

نویل گر. ۱۹۷۵. نقش پارک‌های ملی در توسعه اقتصادی و اجتماعی. ترجمه هنریک مجنونیان، دفتر محیط زیست طبیعی سازمان محیط زیست.

کمیته ملی توسعه پایدار. ۱۳۷۸. برنامه عزم ملی برای حفاظت از محیط زیست، انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست.

کهن، گوئل. ۱۳۷۷. صنعت توریسم و توسعه پایدار نمادی از مدیریت پویا، محیط‌شناسی، شماره ۲۱ و ۲۲، دانشکده محیط زیست دانشگاه تهران.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی